Intézeten kívül

Egy ügyészi vizsgálat tapasztalatai

A Legfőbb Ügyészség 1995-ben elvégezte a szabadságvesztés-büntetésre elítéltek büntetés-végrehajtási intézeten kívüli tartózkodásának törvényességi vizsgálatát. A célja annak megállapítása volt, vajon a szabadságvesztés-büntetésre ítéltek bv. intézeten kívüli tartózkodásának (büntetés-félbeszakítás, rövid tartamú eltávozás, kimaradás, enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásával kapcsolatos eltávozás, súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása, hozzátartozó temetésén való részvétel) gyakorlata megfelel-e a hatályos jogszabályokban előírtaknak.



A vizsgálatnak – amely kiterjedt valamennyi büntetés-végrehajtási intézetre – külön jelentőséget ad, hogy a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú törvényerejű rendeletet (továbbiakban Bv. tvr.) módosító 1993. évi XXXII. tv. jelentősen növelte az elítéltek bv. intézetből való eltávozásának lehetőségét. A törvény 1993. április 15-i hatálybalépése óta indokolttá vált a gyakorlati tapasztalatok felmérése, ami a feladatot még időszerűbbé tette.

A vizsgálat – amelyet a főügyészségek 1995 második félévében folytattak le – felölelte az 1994-es és az 1995-ös évet, 1995. október 31-ig bezárólag.

A büntetések és az intézkedések végrehajtására vonatkozó hatályos törvényi szabályozás – amely figyelembe veszi az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az európai büntetés-végrehajtási szabályokra vonatkozó ajánlásait is – jelentős mértékben szélesítette azoknak a jogintézményeknek a körét, amelyekre figyelemmel az elítéltek elhagyhatják a büntetés-végrehajtási intézetet. A szabadságvesztés-büntetés félbeszakítása meghatározott személyi és társadalmi érdekből a büntetés-végrehajtás szünetelését jelenti, a rövid tartamú eltávozás és a kimaradás a nevelés célját szolgáló jutalom, az enyhébb végrehajtási szabályok (továbbiakban: evsz.) alkalmazásával kapcsolatos eltávozás a végrehajtási rezsim tartós enyhítése keretében az elítélt társadalmi, családi kapcsolatainak fenntartását teszi lehetővé, a súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása, a hozzátartozó temetésén való részvétel pedig a humanitárius szempontokat szolgálja.

Eltérő jogintézményekről van tehát szó, amelyek viszont azonosak abban, hogy alkalmazásuk eredményeként olyanok kerülnek vissza a társadalom mindennapi életébe, akik szabadságvesztés-bünte-

tést töltenek. Mivel a szabadság elvonására elsősorban a társadalom védelme érdekében kerül sor, ezért fokozottan kell ügyelni arra, hogy az elítéltek csak a jogszabályok által szigorúan meghatározott feltételek megtartásával kerülhessenek ki a büntetés-végrehajtási intézetekből.

A vizsgálat során kapott adatok szerint 1994-ben összesen 7336, 1995-ben a vizsgálatok időpontjáig 4018 elítélt hagyta el engedéllyel a büntetés-végrehajtási intézeteket. A vizsgálatok időpontjában a büntetés-végrehajtási intézetekből 633 elítélt volt távol (a jogellenesen távollévő elítéltekkel együtt).

A szabadságvesztés félbeszakítása

A vizsgálatok megállapításai szerint 1994-ben 1722, 1995-ben a vizsgálatok időpontjáig 817 elítélt számára engedélyeztek büntetés-félbeszakítást. A hatályos jogszabályi rendelkezések értelmében a szabadságvesztés végrehajtása fontos okból – közérdekből, illetőleg az elítélt személyi, családi körülményei, egészségi állapota miatt – szakítható félbe. Az engedélyezés részletes szabályait a Bv. tvr. 22. §-a tartalmazza.

A félbeszakítások alkalmával a hatásköri szabályokat betartják, törvénysértő gyakorlatot a vizsgálatok nem tártak fel. A félbeszakítást az esetek zömében a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka engedélyezi, lényegesen kevesebb a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka által adott engedély, igazságügy-miniszteri engedélyre csak ritkán kerül sor. Így például az egyik megyei büntetés-végrehajtási intézetben a vizsgált időszakban engedélyezett 71 félbeszakításból egy igazságügy-miniszteri, két országos parancsnoki, 68 intézetparancsnoki engedély volt.

Ha az elítélt egy éven belül ismételten terjeszt elő büntetés-félbeszakítás iránti kérelmet – amely már együttesen meghaladja a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokának jogkörében engedélyezhető félbeszakítást –, az a helyes eljárás, ha a határozat tartalmazza az országos parancsnok és az igazságügy-miniszter engedélyezési jogkörére való utalást is.

A szabadságvesztés félbeszakítása csak az erre irányuló megfelelően igazolt kérelem alapján, a Bv. Szakutasítás 74. §-ában írt szempontok figyelembevétele mellett engedélyezhető. Az engedélyezési gyakorlatban e rendelkezések általában érvényesülnek, eseti eltérés azonban tapasztalható.

Az egyik országos büntetés-végrehajtási intézetben előfordult, hogy az illetékes rendőrkapitányságtól beszerzett környezettanulmány nemleges javaslata ellenére az intézet parancsnoka engedélyezte a félbeszakítást.

A vizsgálat másutt olyan esetet is feltárt, amikor az elítélt felesége kérelme alapján burgonyabetakarítás miatt 5 nap büntetés-félbeszakítást kapott anélkül, hogy a kérelemben foglaltak valósága igazolva lett volna. Ugyanezen elítélt későbbi alkalommal 4 nap büntetés-félbeszakítást kapott téli tüzelő beszerzése céljából, szintén igazolás nélkül.

Előfordult, hogy elmaradt az engedély megadása vagy megtagadása indokának dokumentálása, így utólag nem volt megállapítható a döntés megalapozottsága.

A Bv. szabályzat 119. § (3) bekezdése értelmében az intézet parancsnoka köteles félbeszakítani a szabadságvesztést, ha az elítélt a nem jogerősen kiszabott összbüntetést kitöltötte. A vizsgálatok megállapítá-

sai szerint a fenti jogszabályi rendelkezés következetesen érvényesül a büntetés-végrehajtási intézetek gyakorlatában. A vizsgált időszakban ilyen okból összesen 204 esetben kellett félbeszakítani a szabadságvesztést. Kilenc büntetés-végrehajtási intézetben egyetlen esetben sem volt szükség félbeszakításra, mert az összbüntetési ítéletek jogerősek lettek, mielőtt az elítélt azt kitöltötte volna.

Megesett, hogy néhány bíróság többszöri felhívás ellenére sem folytatta le idejében az összbüntetési eljárást, ezért például egy másik országos büntetés-végrehajtási intézetben 1994-ben 12 esetben, 1995-ben a vizsgálat időpontjáig 16 esetben kellett a szabadságvesztést félbeszakítani.

A vizsgálatok 13 büntetés-végrehajtási intézetben összesen 53 alkalommal tárták fel, hogy olyan elítélt számára engedélyezték a szabadságvesztés-büntetés félbeszakítását, akivel szemben újabb büntetőeljárás volt folyamatban. A félbeszakítási okok eltérőek, így pl. közeli hozzátartozó halála, betegsége, polgári ügyben tárgyaláson történő megjelenés, egészségügyi ok stb.). A megyei büntetés-végrehajtási intézetek egyikében az elítélt félbeszakítás iránti kérelmét azzal indokolta, hogy felesége szülés előtt áll, ezért rövidesen be kell feküdnie a kórházba és két kiskorú gyermeküket nem tudja kire hagyni.

Az elítélt kérelmének teljesítését a helyi kisebbségi önkormányzat elnöke is támogatta. Az engedély megadásakor az elítélttel szemben két büntetőeljárás is folyamatban volt.

Az elítéltekkel szembeni újabb büntetőeljárások figyelemmel kísérése nehézséget jelent. A folyamatban lévő eljárásokról ugyanis főleg a kezdeti szakban az elítélt nem ad felvilágosítást, illetőleg hivatalból sem mindig érkezik erre vonatkozó hatósági megkeresés.

A büntetés-félbeszakítás engedélyezésére vonatkozó hatályos törvényi rendelkezések – szemben az enyhébb végrehajtási szabályok hatálya alatt álló elítélt eltávozásával vagy a kimaradás szabályával – nem zárják ki azt a lehetőséget, hogy olyan elítélt is büntetés-félbeszakítást kaphasson, aki ellen újabb büntetőeljárás indult.

A hatályos rendelkezések értelmében az engedélyezés az annak megadására jogosult mérlegelési jogkörébe tartozik. A félbeszakítás engedélyezése adott esetben azonban sértheti a folyamatban lévő büntetőeljárás érdekeit, veszélyeztetheti a nyomozás eredményességét. Mindezekre figyelemmel a Legfőbb Ügyészség már korábban kezdeményezte az Igazságügyi Minisztériumnál a Bv. tvr. 22. §-ának olyan kiegészítését, hogy ha az elítélttel szemben újabb büntetőeljárás van folyamatban, a félbeszakítás engedélyezésére jogosult a döntés előtt szerezze be – az eljárás szakaszától függően – az ügyész, illetve a bíróság véleményét. A törvényi szabályozás megszületéséig annak szellemében adták ki 1995. augusztus 7-én a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 13039/1995. számú körlevelét, amely alapján az engedély megadása előtt kikérik az ügyész vagy a bíróság véleményét.

Kivételesnek tekinthető az az eset, amikor az egyik országos büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka az elítéltnek, a folyamatban lévő büntetőügy ellenére engedélyezett 3 nap büntetés-félbeszakítást az ügyészség álláspontjának beszerzése nélkül.

A Bv. Szakutasítás 76. § (2) bekezdése értelmében, ha az elítélt előzetes letartóztatásának vagy szabadságvesztésének végre-

hajtására más ügyben értesítés érkezik, a félbeszakítás nem engedélyezhető, illetve nem foganatosítható. A kérelemre engedélyezett vagy elrendelt félbeszakítást ilyen esetben meg kell szüntetni, illetve a megszüntetés érdekében haladéktalanul intézkedni kell. Olyan esetet a vizsgálatok nem tártak fel, amikor a fenti rendelkezés megsértésével engedélyezték, illetve foganatosították volna a félbeszakítást.

A Bv. Szabályzat 119. § (2) bekezdése rendelkezik a büntetés-félbeszakítás megszüntetésének kötelező eseteiről.

A vizsgálatok szerint a jogszabályi rendelkezés megfelelően érvényesül az intézetek gyakorlatában. A félbeszakítás megszüntetésének indoka csak ritkán fordult elő. Ez történt például, amikor az egyik kisebb büntetés-végrehajtási intézet fogvatartottjának kórházi kezelés céljából engedélyeztek 10 napi büntetés-félbeszakítást, az elítélt azonban a félbeszakítás első napján a kórházból megszökött és betörést követett el.

Rövid tartamú eltávozás

A hatályos törvényi rendelkezések szerint az elítéltnek évente fogházban és átmeneti csoportban legfeljebb 15, börtönben legfeljebb 10, fegyházban legfeljebb 5 nap rövid tartamú eltávozás engedélyezhető jutalomként, amely a szabadságvesztésbe beszámít. A részletes szabályokat a Bv. Szakutasítás 169–171. §-a tartalmazza. Rövid tartamú eltávozást 1994-ben 3088, 1995-ben a vizsgálatok időpontjáig 1785 elítélt számára engedélyeztek. A bv. intézetek általában az előírások szerint jártak el, egyes kérdések értelmezési-alkalmazási gyakorlatában azonban bizonytalanságot tapasztaltak.

A vizsgálat egyes intézeteknél következetlenséget állapított meg a rövid tartamú eltávozás évenkénti számításánál. Volt olyan büntetés-végrehajtási intézet, ahol az éves tartamot vagy a naptári évekre kerekítve vizsgálták, vagy az elítéltnek engedélyezett legelső rövid tartamú eltávozástól számított egy éven belül vették figyelembe. Az intézet büntetés-végrehajtási osztályától kapott tájékoztatás szerint a tartam számításának változását a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által e tárgyban adott egymással ellentétes iránymutatásokkal indokolták.

Álláspontunk szerint a rövid tartamú eltávozás idejének számításánál az éves tartamot naptári évenként kell figyelembe venni. Ha a törvény speciális szempontok alapján kívánta volna a számítást meghatározni, azt külön előírta volna.

Hasonló értelmezési problémát vetett fel, amikor évközben az elítéltet a bv. bíró enyhébb végrehajtási fokozatba helyezte: a kedvezmény időarányosan vagy pedig teljes egészében illeti-e meg az elítéltet?

Az egyik fegyház és börtönben például az elítéltet 1994. szeptember 27-én a bv. bíró börtön fokozatból fogház fokozatba helyezte át. A fogvatartott annak ellenére, hogy csak négy hónapon át volt fogház fokozatban, a fokozatra adható maximális 15 nap jutalomban részesült.

A rövid tartamú eltávozás – mint a büntetés-végrehajtásban adható egyik legkomolyabb jutalom – az elítéltnek nem alanyi joga, abban a Bv. tvr. 41. §-ában meghatározott magatartás tanúsítása esetén az érdemesség mérlegelését követően részesíthető az elítélt. Tehát annak sincs törvényi akadálya, hogy az elítélt egy naptári évben a fokozatára meghatározott maximális eltávozásban részesüljön vagy akár egyszer se



kapjon ilyen jutalmat. Tekintettel arra, hogy nem nagy a különbség a rövid tartamú eltávozás időtartama között az eggyel enyhébb fokozatnál, az arányszámítás – mennyit töltött a másik fokozatban és az új fokozatban – töredéknapokat és igazságtalanságot eredményezne.

Ha az elítéltet az év folyamán a bv. bíró enyhébb végrehajtási fokozatba helyezi, nincs akadálya annak, hogy érdemessége esetén akár a fokozatára megállapítható maximális jutalmat kapja. Ebből a szempontból viszont nem hagyható figyelmen kívül az, hogy az elítélt az év korábbi szakaszában a súlyosabb végrehajtási fokozatban részesült-e rövid tartamú eltávozásban, mert ilyenkor ezt a további eltávozás engedélyezésekor figyelembe kell venni. A rövid tartamú eltávozások együttes tartama ugyanis egy naptári évben ilyenkor sem haladhatja meg a törvény által meghatározott maximumot.

A fentiekre figyelemmel a hivatkozott fegyház és börtön konkrét ügyben képviselt álláspontja törvényességi szempontból nem kifogásolható.

A rövid tartamú eltávozásra vonatkozó hatályos törvényi rendelkezések – eltérően a kimaradástól – nem tartalmaznak időbeli korlátot arra, hogy az elítéltnek szabadságvesztés-büntetéséből mennyi időt kell letöltenie ahhoz, hogy a rövid tartamú eltávozás kedvezményében részesülhessen. A Bv. Szabályzat 42. § (4) bekezdése tartal-

maz ilyen megszorító rendelkezést, azonban az – figyelemmel a magasabb szintű jogszabályra – nem alkalmazható. Jelenleg nincs törvényi akadálya annak, hogy a szabadságvesztés-büntetéséből akár csak egy napot is letöltött elítélt rövid tartamú eltávozás jutalomban részesüljön. Figyelemmel arra, hogy a jutalmazás – és így a rövid tartamú eltávozás is – az elítéltek nevelésének eszköze, amely a fogvatartott helyes irányú fejlődését hivatott segíteni, ösztönözni, ezért az nyilván nem töltheti be célját, amennyiben a szabadságvesztés folyamatában nem megfelelő időben alkalmazzák. Mindezekre figyelemmel indokolt a Bv. tvr. rövid tartamú eltávozásra vonatkozó rendelkezésének a fentiek szerinti módosítása.

A Bv. Szakutasítás 169. §-a tartalmaz rendelkezést arra, hogy mely elítéltek számára nem engedélyezhető a rövid tartamú eltávozás. A (3) bekezdés lehetővé teszi, hogy az elítélt szabadulását megelőző négy hónap alatt – különösen a szabadulásával kapcsolatos ügyek intézésére, valamint egyedi esetekben – akkor is kaphasson rövid tartamú eltávozást, ha az (1) bekezdésben felsorolt kizáró okok valamelyike fennáll.

A vizsgálat megállapítása szerint a büntetés-végrehajtási intézetek egyharmadában a rövid tartamú eltávozást kizáró ok ellenére engedélyezték. Több esetben megtörtént, hogy nem kellő megalapozottsággal engedélyezték egyedi kivételesség alapján e jutalmat.

Előfordult például, hogy az elítélt 1995. március 24. és 31. között annak ellenére kapott egy éven belül rövid tartamú eltávozásra engedélyt, hogy az 1994. január 29-i eltávozásról ittasan, 1994. július 4-én a 48 órát meg nem haladó eltávozásról csak elfogatóparancs alapján került vissza az intézetbe. Az elítélt az újabb rövid tartamú eltávozásról is csak fél napi késéssel és ittasan jött vissza.

Volt olyan megyei büntetés-végrehajtás intézet, ahol 1994-ben 6 elítéltnek 8 esetben, 1995-ben 4-nek egyszer-egyszer engedélyezték a rövid tartamú eltávozást annak ellenére, hogy az elítéltek nem voltak feltételes szabadságra bocsáthatóak. A rövid tartamú eltávozás időpontjában 4 esetben 4 hónapnál hosszabb volt a szabadulásig hátralévő idő, míg 8 esetben az engedélyezésre a szabadulást megelőző 4 hónapon belül került sor. Figyelemmel arra, hogy a rövid tartamú eltávozás vizsgálatához rendszeresített nyomtatvány az elítélt jutalomban részesítésének okát és indokait nem tartalmazza, nem állapíthatták meg, hogy milyen körülmények indokolták egyedi esetekben a szabadulást megelőző 4 hónapnál korábban a rövid tartamú eltávozás engedélyezését. Ha az elítélt nem bocsátható feltételes szabadságra, vagy a feltételes szabadságra bocsátását a bv. bíró nem engedélyezte, csak egyedi indokolt esetben kerülhet sor a rövid tartamú eltávozás engedélyezésére, mely indoknak a határozatból egyértelműen ki kell tűnnie. Az ettől eltérő gyakorlat az érintett kizáró rendelkezés hatályosulását veszélyezteti.

Kimaradás

A kimaradás a Bv. tvr. 41/A §-ban szabályozott azon új jogintézmény, amely lehetővé teszi, hogy az elítélt jutalom formájában 24 órát meg nem haladó időre eltávozhasson az intézetből. A vizsgálatok megállapítása szerint 1994-ben 1150, 1995-ben a vizsgálatok időpontjáig 616 elítélt számára engedélyezték a kimaradást.

A kimaradással kapcsolatos engedélyezési gyakorlat összhangban van a jogszabályi rendelkezésekkel, olyan esetet a vizsgálatok nem tártak fel, amikor a szabadságvesztésből a törvény által meghatározott időtartamot még ki nem töltött elítélt számára engedélyezték volna a kimaradást. A kimaradás nem haladta meg a törvényben meghatározott időtartamot, a 24 órás időtartam engedélyezése azonban eltérő.

Így például van, ahol az elítéltek 3 és 5 óra között távoznak az intézetből és 22 illetőleg 24 órára kell visszatérniük; másutt a kimaradás engedélyezése reggel 5 órától ugyanaznap 23 óra 30 percig vagy ennél rövidebb időre történik. Olyan esetet a vizsgálatok nem tártak fel, amikor a kimaradással kapcsolatos magatartási szabályokat ismételten vagy súlyosan megszegő, illetve olyan elítélt számára engedélyezték volna a kimaradást, aki ellen újabb büntetőeljárás van folyamatban.

Csoportos kimaradást kilenc büntetés-végrehajtási intézetben engedélyeztek, azokat általában kulturális, valamint sportrendezvények megtekintése céljából szervezték. A csoportos kimaradásokra kísérővel került sor, azokon rendkívüli esemény nem történt.

Evsz.-es eltávozás

A Bv. tvr. 7/A §-a, valamint 28/A §-a a börtön, valamint a fogház fokozatú elítéltek személyi szabadságának korlátozását oly módon enyhíti, hogy lehetővé teszi bizonyos tartamú büntetés letöltését követően a büntetés-végrehajtás szabályainak enyhítését. A vizsgálat adatai szerint a bíróság 1994-ben 1022, 1995-ben a vizsgálatok befejezésének időpontjáig 623 elítéltnek engedélyezte az evsz.-t. Az evsz. alkalmazásával kapcsolatos legnagyobb kedvezmény, hogy az elítélt a Bv. tvr. 28/A § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott időtartamra havonta legfeljebb 4 alkalommal eltávozhat az intézetből azokon a napokon, amelyeken nem végez munkát.

1994-ben 1276, 1995-ben a vizsgálatok időpontjáig 753 elítélt számára engedélyeztek ilyen eltávozást.

Olyan esetet a vizsgálat nem tárt fel, amikor börtönben a hat hónap, fogházban a három hónap letöltése előtt engedélyezték volna az evsz.-t. Olyan esetet sem találtak, amikor az evsz. hatálya alatt álló elítélt számára legalább havi egy alkalommal nem engedélyezték volna az intézetből történő eltávozást. Előfordult azonban, hogy a Bv. tvr. 28/A § (1) bekezdés a) pontjában foglalt rendelkezés ellenére havonta több mint négy alkalommal engedélyezték az eltávozást.

Az egyik elítéltet például a megyei bíróság 1994. március 18-án helyezte evsz. hatálya alá, júliusban ötször távozott el az intézetből. Egy máshol fogva lévő elítélt evsz. hatálya alatt 1995 januárjában öt, augusztusban hat alkalommal távozott el az intézetből.

A vizsgálatok megállapításai szerint az intézetek a 24 órát meg nem haladó tartamú eltávozást az elítéltek számára biztosítják.

Egyes kivételektől eltekintve sor került a 48 órát meg nem haladó eltávozás engedélyezésére is. E körben azonban több büntetés-végrehajtási intézet gyakorlatában nem kellően érvényesül a törvény által megkívánt kivételesség.

Több büntetés-végrehajtási intézetben a 48 órát meg nem haladó időre történő eltávozás elveszítette kivételességét és szinte minden esetben ennyi időt engedélyeznek. Előfordult, hogy a 48 órát meg nem haladó eltávozást minden evsz. hatálya alatt álló el-

ítélt számára engedélyezték. Az egyik legnagyobb országos büntetés-végrehajtási intézetben kialakult gyakorlat szerint a 48 órát meg nem haladó eltávozást a 100 km-nél messzebb vagy a nehezen megközelíthető helyen lakó elítélt számára engedélyezik.

Másutt az indokok között esküvőn, ballagáson való részvétel, a mezőgazdasági munkák elvégzése is szerepelt.

Több alkalommal az eltávozást engedélyező formanyomtatványból nem volt megállapítható, hogy milyen indokkal került sor a 48 órát meg nem haladó eltávozás engedélyezésére.

Olyan esetet a vizsgálatok nem állapítottak meg, amikor a Bv. tvr. 28/A (3) bekezdésébe ütköző módon büntetőeljárás hatálya alatt álló elítélt számára engedélyeztek volna eltávozást.

Temetés, súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása

A Bv. tvr. 22. § (3) bekezdése humanitárius szempontokra is figyelemmel lehetővé teszi az elítélt számára, hogy – a végrehajtás félbeszakítása nélkül – meglátogassa súlyos beteg hozzátartozóját, illetve részt vehessen annak temetésén. Ilyen esetben a büntetés-végrehajtási intézeten kívül töltött idő akkor is beszámít a szabadságvesztésbe, ha az elítélt felügyelet nélkül volt távol az intézetből. A vizsgált időszakban összesen 147 elítélt távozott el a bv. intézetekből ezeken a jogcímeken.

Több intézetben olyan gyakorlat alakult ki, hogy az elítélt a súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása, illetve a temetésén való részvétel céljából nem a Bv. tvr. 22. § (3) bekezdése szerinti eltávozás engedélyezését, hanem rövidebb időtartamú büntetés-félbeszakítást kér, amelyet az intézet parancsnoka engedélyez.

A hozzátartozó fogalma alatt eltérő törvényi rendelkezés hiányában a Btk. 137. § 5. pontjában meghatározott személyi kört kell érteni. Előfordult azonban, hogy ettől eltérően került sor az engedély megadására. Az eltávozások igazolása sem mindig történt meg.

Az egyik fegyház és börtönben fogva tartott elítélt temetésre kapott eltávozást, azonban az iratok között csupán egy távirat volt fellelhető, az írásbeli feljegyzés arról, hogy valóban megtörtént-e a haláleset, hiányzott.

A jogszabály értelmében a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka elrendelheti bilincs használatát, kivételes esetben megtagadhatja a látogatás, illetőleg a temetésen való részvétel engedélyezését. Erre figyelemmel tagadta meg például az intézet parancsnoka annak az elítéltnek a kérelmét, aki közeli hozzátartozója sérelmére követett el korábban erőszakos bűncselekményt.

Bilincset általában az elítélt szökésének megelőzésére használnak. Így például ez az elítélt felügyelettel, vezetőbilincs alkalmazásával vehetett részt az édesanyja temetésén, mivel ellene újabb büntetőeljárás volt folyamatban és az intézet rendjét több esetben is megsértette. A részvétel során rendkívüli esemény nem történt. Előfordult azonban, hogy a nevelő a nevelési anyagban nem minden esetben jegyezte be, hogy történt-e rendkívüli esemény.

Az ügyek intézése

Számos olyan elítélt volt, akinek több eltávozást is engedélyeztek a vizsgált időszakban. Kivételes az olyan büntetés-vég-

rehajtási intézet, ahol nem akadt olyan elítélt, aki többféle címen is részesült volna ilyen kedvezményben. Az elítéltek általában többféle eltávozási engedélyt is kaptak, vagy ugyanazon alkalommal többféle jogcímen távoztak el a bv. intézetből. A többszöri engedélyezés elsődlegesen a rövid tartamú eltávozás, a kimaradás és a heti evsz.-szel kapcsolatos eltávozás együttes engedélyezése körében fordult elő, ezt követte a büntetés-félbeszakítás és a rövid tartamú eltávozás együttes engedélyezése, majd a büntetés-félbeszakítás és az evsz.-szel kapcsolatos eltávozás együttes engedélyezése. Megállapítható, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek bátran élnek a különböző jogcímű eltávozások engedélyezésének lehetőségével. Ennek során azonban mindig figyelemmel kell lenni arra, hogy az engedély megadására a büntetés, a nevelés céljának érvényesítése mellett kerüljön sor. Ellenkező esetben elveszítheti ösztönző hatását és nem kívánt eredményre is vezethet.

A büntetés-végrehajtási intézetnek különböző jogcímeken történő ideiglenes elhagyása esetén követendő eljárás szabályait a Bv. Szakutasítás 75. §-a, 78. § (1) bekezdése, 89. §-a, valamint az IM Bv. országos parancsnok 0255/1993. (IK. Bv. Mell. 7.) OP-intézkedés 1–6. pontja tartalmazza. A büntetés-végrehajtási intézetek gyakorlata az előírásoknak általában megfelel, eseti hibát a vizsgálatok azonban e körben is feltártak.

Előfordult, hogy a büntetés-félbeszakítás, valamint a rövid tartamú eltávozás engedélyezésekor nem határozták meg az engedélyben azt a napot, amikor az elítélt a bv. intézetet elhagyhatja. Nem mindig érvényesült maradéktalanul az az elv, hogy az elítéltet soron kívül bocsássák szabadon. Így például az egyik fegyház és börtön elítéltje részére 1994. augusztus 11-én 7 napi büntetés-félbeszakítást engedélyezett a parancsnok, az intézetből azonban csak augusztus 15-én távozott.

Több esetben nem hatályosult az intézetek gyakorlatában a Bv. Szakutasítás 75. § (2) bekezdésében írt rendelkezés, amely szerint a szabadságvesztés félbeszakításáról tájékoztatni kell az elítélt tartózkodási helye szerinti illetékes rendőrkapitányságot, az öt napot meghaladó büntetés-félbeszakítás esetén pedig a hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságot is.

Az elítélteket az intézet elhagyása előtt megfelelően kioktatják arról, hogy az eltávozás alatt milyen magatartást tanúsítsanak. Olyan gyakorlat is ismert, amikor az intézetet első alkalommal elhagyók számára az intézet parancsnoka kihallgatást tart, ahol felhívja a figyelmet a követendő szabályokra és az azok megszegésével járó következményekre. A többi elítéltet a nevelők oktatják ki, illetve bizonyos alkalmakkor az intézeti „hangosbemondót" használják e célra. A fiatalkorú elítélteknél mindig megkövetelik, hogy a szülője vagy más felnőtt hozzátartozója, esetleg valamilyen karitatív szervezet munkatársa érte jöjjön, majd az intézetbe vissza is hozza. A vizsgálat megállapítása szerint a fiatalkorú érdekeit szolgáló ezen speciális rendelkezés egyes esetekben a fiatalkorút megillető távozási kedvezmény érvényesülését megnehezítheti.

Az intézetet elhagyó elítélteket általában ellátták az előírásoknak megfelelő igazolvánnyal. Hiányosság, hogy az igazolványok teljes cseréje még nem minden intézetben történt meg. Van, ahol a büntetés-félbeszakítás engedélyezése miatt az intézetből eltávozó elítéltnek, valamint a rövid tartamú eltávozás miatt távollévő elítéltnek a régi típusú

szabadulási igazolást állítják ki, annak ellenére, hogy az 1993. május 20-án hatályba lépett országos parancsnoki intézkedés csak az új igazolványok nyomdai úton történő előállításáig adott lehetőséget átmenetileg a régi típusú nyomtatvány használatára. Előfordult, hogy az igazolványban nem tüntették fel az elítélt visszatérésének időpontját.

A büntetés-végrehajtási intézeteket elhagyó elítéltek pénzzel történő ellátása a Bv. tvr. 28/A § (1) bekezdés b) pontja, 41/A § (2) bekezdése, a Bv. Szakutasítás 433. §-a rendelkezéseinek megfelelően megtörtént. Az engedélyezett távollétekből a vizsgált időszak alatt 910 elítélt nem tért vissza, 449 elítélt késve tért vissza, 114 elítélt másik intézetnél jelentkezett a visszatéréskor. Az intézeten kívüli tartózkodás szabályait megsértő elítéltekkel szemben általában sor került fegyelmi felelősségre vonásra. Hiányosságot azonban e körben is feltárt a vizsgálat.

Az egyik megyei büntetés-végrehajtási intézetben több alkalommal nem volt nyoma annak, hogy az önként vissza nem tért személyekkel szemben indult-e fegyelmi eljárás. Máshol az elítélt az engedélyezett kimaradásról egy napos késéssel érkezett vissza az intézetbe, de az iratokból a késés oka nem volt megállapítható, a kivizsgálásról írásos dokumentáció nem volt fellelhető.

Ha a bv. intézeten kívül ideiglenes jelleggel tartózkodó elítélt az engedély lejártakor nem jelentkezett, a bv. intézetek általában megtették a Bv. Szakutasítás 77. §-ában, valamint az országos parancsnoki intézkedés 7–12. pontjaiban előírt intézkedéseket az elítélt elfogása érdekében. Késedelmes eljárást tárt fel a vizsgálat például az egyik fegyház és börtönben, amikor az elítélt öt napi rövid tartamú eltávozásról május 12-én nem tért vissza, a rendőrkapitányságot csak május 18-án, a bíróságot pedig június 27-én keresték meg. Az ugyanebben a bv. intézetben fogva tartott elítélt 1995. július 30-án 24 órát meg nem haladó eltávozásról nem tért vissza, elővezetése iránt a rendőrséget július 31-én keresték meg, de az elfogatóparancs kibocsátására a vizsgálat időpontjáig nem történt intézkedés.

A szabadságvesztés kezdő és utolsó napjainak megállapítására vonatkozó 0275/1994. (IK. Bv. Mell. 7.) OP-intézkedés VII. fejezetének rendelkezései érvényesültek a büntetés-végrehajtási intézetek gyakorlatában. A rövid tartamú eltávozás számításával kapcsolatban merült fel, hogy az elítélt bv. intézetnél való jelentkezésének napja hozzátartozik-e az engedélyezett időtartamhoz. Figyelemmel arra, hogy az OP-intézkedés 42. pontja értelmében a rövid tartamú eltávozás kezdő napjához hozzá kell adni az engedélyezett időtartamot és az eredményül kapott időpont lesz a jelentkezés napja, ebből következően ez a nap is az engedélyezett időtartamhoz tartozik.

A vizsgálat egyes intézetekben nyilvántartási és adminisztrációs hiányosságot is feltárt. Így például az egyik országos büntetés-végrehajtási intézetben a számítógépes nyilvántartás útján készült nyilvántartó lapon nem szerepel, hogy az elítélt hány nap büntetés-félbeszakítást kapott, illetve az ezt megelőző szabadulások napja, valamint a megjegyzés rovatban az sem, hogy miért módosult a szabadulási időpont. Mindezekre csak következtetni lehet a rendelkezésre álló adatokból.

Összefoglalva megállapítható, hogy a szabadságvesztés-büntetésre elítéltek büntetés-végrehajtási intézeten kívüli tartózkodásának gyakorlata – a vizsgálatok során feltárt eseti hibáktól, hiányosságoktól, valamint a helyenként előforduló helytelen gya-

korlattól eltekintve – általában megfelel a hatályos jogszabályokban előírtaknak. Az említett bv. intézeteknek nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a tapasztalt hiányosságok megszüntetésére, az ezzel kapcsolatos munka további javítására, így különösen a félbeszakítás iránti kérelmek kellő indokoltságára, az eltávozások engedélyezésének megalapozottságára, a 48 órát meg nem haladó eltávozások engedélyezésének indokoltságára, az értesítési kötelezettségek előírásszerű teljesítésére. A különböző jogcímen történő eltávozási lehetőségek egy adott hónapon belüli kombinálásakor fokozottan kell vizsgálni a büntetés, a nevelés céljának érvényesülését. A különböző jogcímen történő távollétek összekapcsolása csak egyedi kivételes esetekben indokolt. Az eltávozások engedélyezésének a törvény szellemével összhangban lévő gyakorlata kellően segítheti a szabadságvesztés-büntetést töltő elítéltek kapcsolatainak fenntartását, a büntetés-végrehajtás hatékonyságának növelését, valamint a vizsgált büntetés-végrehajtási jogi intézmények társadalmi elfogadottságát. A törvényi rendelkezések kiterjesztő értelmezése e célok elérését veszélyeztetheti.

A vizsgálatról készült feljegyzéseket a főügyészségek megküldték az érintett büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokainak. A megállapított törvénysértések, hiányosságok és mulasztások megszüntetése érdekében a szükséges intézkedéseket megtették.

Az összefoglaló jelentést a Legfőbb Ügyészség megküldte az Igazságügyi Minisztériumnak, valamint az IM Bv. Országos Parancsnokságának.

Az IM Bv. Országos Parancsnokságánál kezdeményezte az intézetek gyakorlatában feltárt hiányosságok megszüntetését és megelőzését, illetve a jogszabályi követelményeknek megfelelő gyakorlatot szolgáló további intézkedések megtételét. Az Igazságügyi Minisztériumnak a Bv. tvr. olyan módosítását indítványozta, amely a rövid tartamú eltávozás engedélyezését is a szabadságvesztés meghatározott tartamának kitöltéséhez, valamint az evsz. alkalmazásának lehetőségét a kiszabott büntetés legalább felének letöltéséhez kötné.

Lajtár István